

Ще один аспект, що кількість внутрішньо-переміщених осіб в Україні суттєво зросла (і не лише за рахунок осіб, які виїхали із територій, які є окупованими чи зоною бойових дій). Особливість цієї категорії осіб визначається тим, що такі особи були вимушені залишити зареєстроване місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Варто зазначити, що, наприклад, деокупація території, виключення певної території із переліку тих, на території яких ведуться бойові дії не призводить до втрати особою статусу ВПО, але може впливати на отримання ними спеціальних виплат із державного бюджету чи міжнародних фондів.

Отже, умови воєнного стану досить ускладнили трудові правовідносини. Притому зміни, внесені до трудового законодавства, не дозволили повністю врегулювати основні проблемні питання у трудовій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України №254к/96-ВР від 28.06.1996 р. *Офіційний вісник України*. 2010. №72. 1. С. 15. Ст. 2598.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України №2136-IX від 15.03.2022. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 69.
4. Кодекс законів про працю України №322-VIII від 10.12.1971. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Дод. до № 50.
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» №2352-IX від 01.07.2022 року [Електронний ресурс]. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text>.
6. Ковальчук В. Трудові відносини під час війни: аналіз норм надзвичайного трудового законодавства України. *Фонд ім. Фрідріха Еберта в Україні*. С. 26.
7. Машков К. Є., Горностай О. Б., Товт Т. О. Особливості трудових відносин в умовах воєнного стану: нормативно-правове регулювання. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. №1, 2022. С. 125–131.

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ БОРЖНИКА У РАЗІ НЕВИКОНАННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Деревянко Н. З.

*доктор філософії в галузі права, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*

Ляшук І. С.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

*юридичного факультету
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

У статті 16 Цивільного кодексу України наведено види способів захисту цивільних прав та інтересів (визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до невиконання; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб; інші способи, встановлені договором, законом чи судом у визначених законом випадках) [1]. Захист прав та інтересів боржника у грошових зобов'язаннях стали неабияк актуальними в період різких валютних коливань. Більше десяти років тому пересічний український позичальник не здогадувався про валютний ризик при підписанні кредитного договору в іноземній валюті. Стабільність валютного курсу в Україні існувала з квітня 2005 року по травень 2008 року з незмінним курсом гривні до долара США як 5 грн за один дол. США. Саме тому, громадяни України вважали, що кредити в іноземній валюті не несуть валютного ризику. Натомість, банківські установи передбачали валютний ризик позичальників, але жодних заходів для його зменшення через доступні їм механізми відбору кредитів вжито не було. Наприкінці 2008 року національна валюта знецінилася стосовно до долара на понад 40 відсотків. Коефіцієнт співвідношення боргу та доходу для позичальників був із відміткою неможливості подальшого погашення кредиту в іноземній валюті. Закрити його вони теж не мали змоги, оскільки девальвація відбулася майже миттєво, всього-на-всього впродовж двох місяців. Своєю чергою кредитні договори не містили положень, які б передбачали способи конвертації чи реструктуризації. В результаті якість кредитного портфеля українських банків почала погіршуватися. «Кредитний голод» у галузі споживчого кредитування в Україні під час кризи пояснюється такими причинами: щоб захистити себе від будь-яких додаткових кредитних ризиків, кредиторі значно підвищили вимоги до нових кредитів, навмисно залишаючи більшість позичальників у категорії «відмовити», аби кредитні спеціалісти на місцях не змогли видати жодного нового кредиту; потенційні позичальники не хотіли брати кредити, не відбувалося масової реструктуризації кредитів, а існуючим позичальникам було важко виконувати свої грошові зобов'язання [2].

Глава 71 ЦК України регулює правовідносини, що виникають на підставі позики, кредиту та банківського вкладу. Кожен із цих договорів має свої характерні особливості. Згідно зі статтею 1046 ЦК України, у договорі позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується

повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості [1]. При цьому наслідки невиконання договору позичальником призводять до покладення на нього обов'язку сплатити грошову суму відповідно до статті 625 цього Кодексу або платити неустойку відповідно до статей 549–552 цього Кодексу (якщо позичальник своєчасно не повернув речі, визначені родовими ознаками), яка нараховується від дня, коли речі мали бути повернуті, до дня їх фактичного повернення позикодавцеві, незалежно від сплати процентів, належних йому відповідно до статті 1048 цього Кодексу. Принагідно зазначимо, що проценти за користування позикою не нараховуються за період після настання терміну повернення позики [3].

Також варто зауважити, що в аспекті статті 1051 ЦК України, для позичальника дуже важливо отримати документальне підтвердження про виконання свого зобов'язання. Особливо це стосується договорів позики, погашення щодо яких відбувається шляхом фактичної передачі позикодавцю готівкових коштів. ЦК України передбачає таке поняття, як «новація боргу в позикове зобов'язання». Відповідно до статті 1053 ЦК України, за домовленістю сторін, борг, що виник із договорів купівлі-продажу, найму майна або з іншої підстави, може бути замінений позиковим зобов'язанням. Проблематика із правовою природою новаційного договору позики, який укладений не на підставі статті 1049 ЦК України, з'явилась у зв'язку з досить таки вузьким тлумаченням у науковій літературі позикового зобов'язання. Позикове зобов'язання за своїм правовим змістом утворюється не тільки на підставі укладеного сторонами договору позики, а й з інших, передбачених цивільним законодавством підстав, зокрема, договори купівлі-продажу, оренди, недоговірного зобов'язання тощо. На підставі наведеного можна стверджувати, що позикове зобов'язання, що утворилося на основі укладення договору позики, можна оскаржувати на підставі фактичного неотримання коштів позичальником. Натомість, якщо таке зобов'язання виникло у зв'язку із домовленістю сторін про новацію, дійсність відповідного договору можна оскаржувати тільки з підстав недодержання умов про новацію, наприклад у зв'язку з відсутністю первісного зобов'язання. Тобто, можна зробити висновки, що у межах цивілістичної конструкції учасники майнового обороту, в тому числі, боржники мають можливість перетворювати свої боргові відносини на більш прості – позикові. Відносини, що виникають протягом новації є специфічними позиками. Об'єкт відповідного правовідношення нетотожний об'єкту договору позики. Надана законодавцем можливість оскаржувати договір позики у зв'язку із відсутністю реальної передачі грошових коштів позичальнику насамперед впливає із такої юридичної ознаки договору позики, як реальність. В один момент із новацією позики відбувається певний взаємозалік, а саме врахування заборгованості за попереднім зобов'язанням як суми позики [4]. Можемо зауважити, що навіть позичальник із бажанням погашення грошового зобов'язання в іноземній валюті вчасно, може зіштовхнутися з певними проблемами. Так, у частині 3 статті 1049 ЦК України позика вважається повернутою в момент передання позикодавцеві речей, визначених родовими ознаками, або зарахування грошової суми, що позичалася, на його банківський рахунок [1]. Водночас,

неможливість повернення позики може бути пов'язана з відсутністю кредитора або уповноваженої ним особи у місці виконання зобов'язання, ухилення кредитора або уповноваженої ним особи від прийняття виконання або в разі іншого прострочення з їхнього боку, відсутності представника недієздатного кредитора. У таких випадках, відповідно до статті 537 ЦК України, боржник має право виконати свій обов'язок шляхом внесення належних з нього кредиторів грошей або цінних паперів у депозит нотаріуса, нотаріальної контори. Згідно з пунктом 2.2 Порядку вчинення нотаріальних дій, про надходження грошових сум і цінних паперів нотаріус повідомляє кредитора і на його вимогу видає йому належні грошові суми або цінні папери [5]. Отже, позичальник може захистити свої права та інтереси щодо належного виконання грошового зобов'язання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3103>.
2. Куценко О. Споживче кредитування в Україні: огляд ринку та практики 2011р.: *Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP)*. URL : [://www.twirpx.com](http://www.twirpx.com).
3. Постанова Великої Палати Верховного суду у судовій справі від 25.05.2021 № 149/1499/18. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/98524305>.
4. Тупицька Є. О. Правове регулювання новачі боргу в системі позикових зобов'язань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2005. №5. С. 72-74. URL : http://lsej.org.ua/5_2015/20.pdf.
5. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>.

ВПЛИВ СПРАВЕДЛИВОСТІ НА ЛЕГІТИМНІСТЬ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Дубовой А. С.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри теорії та історії держави і права
Університет економіки та права «КРОК»*

Справедливість має значний вплив на легітимність правової системи, і ця взаємодія є ключовим аспектом для забезпечення довіри громадян до законів і правосуддя. Ось деякі аспекти впливу справедливості на легітимність правової системи:

1. Легітимність (від. лат. *legitimus* – законний, правомірний) правової системи та громадська довіра [1]. Легітимність правової системи визначається громадським довір'ям до неї. Громадська підтримка та повага до правової системи впливають на її ефективність та сприйняття законів громадянами. Якщо громадяни сприймають правову систему як справедливу, рівну та незалежну, вони більш схильні дотримуватись законів та активно співпрацювати з правоохоронними органами, що сприяє забезпеченню порядку та стабільності в суспільстві.